

การสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพระพุทธศาสนา

Creating a Peaceful Community through Buddhism Approach

พระใบฎีกาชาชวาลย์ อริยมณี (วนาเจลิมาศ),
พระมหาปณณฺ์สมบัติ ปภากรโ (บุญเรือง) และ
ประทีป พีชทองหลาง

Phrabaidhika Chaatchawan Ariyametee, Phramaha Punsombat Pabhakaro
and Prateep Peuchthonglang

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

^{1,2}Mahamakut Buddhist University Lanna Campus

³คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์

³Faculty of Business Administration and Liberal Arts

³มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

³Rajamangala University of Technology Lanna

บทคัดย่อ

ปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาความรุนแรงนับวันจะขยายและกระจายไปทั่วทุกมุมโลกปัจจุบันมาจากปัจจัยหลายอย่าง สาเหตุหนึ่งที่น่าวิตกที่สุดคือการนำเอาศาสนามาเป็นเหตุอ้างความชอบธรรมในการก่อความรุนแรง เช่น ในอินเดียระหว่างอิสลามกับฮินดู ในอิรักความขัดแย้งของอิสลามต่างนิกายคือชีอะห์กับซุนนีที่ใกล้ตัวที่สุดคือสามจังหวัดชายแดนใต้ของไทยเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐอันเป็นตัวแทนชาวพุทธกับชาวมุสลิม ดังนั้น การจะลดปัญหาความขัดแย้งความรุนแรงให้น้อยลงได้ ทุกฝ่ายปฏิบัติต้องยึดมั่นในหลักคุณธรรมพื้นฐานเรื่อง “สันติภาพ” “สันติสุข” ตามแนวทางศาสนาของตน หลักการสันติสุขนี้เป็นคำสอน

ที่โดดเด่นในพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่ก่อเกิดพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าสอนให้ชาวโลกยึดมั่นในหลักสันติสุขอย่างมั่นคง ดังพุทธวจนะว่า นตฺถิ สหฺติปรี สุขํ แปลว่า ไม่มีความสุขอื่นยิ่งกว่าความสงบสุข จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญเรื่องสันติสุขทั้งเชิงปัจเจกบุคคลและเชิงสังคม โดยเฉพาะการสร้างสันติสุขจากภายในสู่ภายนอก อันเป็นความสงบสุขที่ยั่งยืนต่อตนเองและเลื่อนไหลไปสู่สันติสุขของสังคมทางสังคม จนก่อเกิดสันติสุขร่วมในที่สุด บททศความวิชาการนี้เป็นการนำเสนอแนวทางการสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพระพุทธศาสนา โดยเน้นการสร้างสันติสุขภายในคือจิตใจเป็นพื้นฐานและขยายไปสู่สันติสุขทางสังคมตามลำดับ

คำสำคัญ: ชุมชนสันติสุข, หลักพระพุทธศาสนา

Abstract

Currently, the problem of violence is continually spreading all over the world which caused controversy. One reason is from the efforts of using religion as a tool for legitimacy to create conflicts among groups such as in India between Islam and Hinduism. In Iraq, between Shia and Sunni Muslims, or even in the three southern border provinces of Thailand where there is a conflict between the state and religion or Buddhists and Muslims. In order to minimize the conflicts, everyone should practice morality in accordance with the guidelines of their religion. Buddhism itself has a doctrine that focuses on peace. As revealed in the Buddhist proverb “**NATTHI SANTI PARAM SUKHAM**” means “no other happiness is greater than tranquility.” Peace in Buddhism is the greatly important to both individuals and societies, especially creating happiness from the inside out which is believed that it will be a useful and lasting peace for oneself and others. Moreover, this will result in the community and society creating peace together. This academic paper is an analysis and synthesis of documents as well as presentation of a descriptive description. In addition, this is a presentation of the way to build a peaceful community according to Buddhism, by focusing on creating peace is from within the mind. Buddhism believes that the mind has great power and be able control both physical and verbal actions. Therefore, if a person's body, speech, and mind are at peace then the community or society can be achieved no matter what religion that person is holding.

Keywords: Peaceful community, Buddhist principles

บทนำ

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็วในยุคทุนนิยมและวัตถุนิยมมีผลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนอย่างยิ่งในการไหลปรับเปลี่ยนไปตามกระแสความรวดเร็ว นั้น ความสงบสุขจากความเอื่อยช้าของสังคมแบบดั้งเดิมค่อย ๆ ลดลง ความรีบเร่ง การต้องการได้รับการตอบสนองอย่างรวดเร็วเข้ามาแทนที่ในทุกมิติทางสังคม ดังนั้น ทุกภาคส่วนจึงต้องมีการปรับตัวอย่างรวดเร็วให้ทันต่อสถานการณ์ของสังคมโลก ที่ต่างคนมุ่งจะเอาตัวรอดเป็นสำคัญจนอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งและหลังล้มความสงบสุขในสังคมที่เคยดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกัน อย่างพึงพา จริงอยู่หากย้อนไปในประวัติศาสตร์ ความขัดแย้งเป็นปัญหาคู่กับสังคมมนุษย์มายาวนานเนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์พื้นฐานย่อมมองหาสิ่งที่ดีกว่าและมากกว่าเดิมให้กับตัวเอง อันนำไปสู่การได้เปรียบเสียเปรียบให้อีกฝ่าย ความไม่เท่าเทียมหรือความยุติธรรมในการแบ่งปันสิ่งที่ดีกว่าอย่างเหมาะสม มักจะเป็นประเด็นสำคัญนำไปสู่การสร้างสรรคสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีและมีประโยชน์แก่ส่วนรวม ตรงกันข้ามหากไม่สามารถบริหารจัดการให้เหมาะสมได้ ความขัดแย้งย่อมมีเพิ่มเป็นเงาตามตัว (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2541) และก่อให้เกิดผลเชิงลบต่อสังคม เช่น การทะเลาะ ความรุนแรง การละเมิดสิทธิเกินขอบเขตขยายสู่ความเดือดร้อนวุ่นวาย ขาดสันติสุขในสังคม การสร้างสรรคแนวทางเพื่อให้สังคมอยู่กันแบบสงบสุข ไม่มีความเดือดร้อนวุ่นวาย เอาวัดเอาเปรียบกัน ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กันเรียกว่า “สันติสุข” ในบริบทของชุมชนที่มีความหลากหลาย เพื่อนำมาสู่ความคิดและการปฏิบัติในการสร้างสันติสุขทั้งทางตรงหรือทางอ้อม เป็นสังคมปราศจากภาวะความรุนแรงเชิงโครงสร้างภายใต้วัฒนธรรมที่ต่างกัน เปลี่ยนความขัดแย้งรุนแรง เดือดร้อนวุ่นวายให้เป็นการสร้างสรรคในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ปฏิเสธความรุนแรงเดือดร้อนวุ่นวายทั้ง 3 รูปแบบคือ ทางตรง เชิงโครงสร้าง และทางวัฒนธรรมที่ต่างกัน (จำนงค์ทองประเสริฐ, 2551) เป็นความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดสันติสุขของคนในสังคม

พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในชมพูทวีปหรือประเทศอินเดียปัจจุบัน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมอย่างกลับด้าน กล่าวคือเดิมสังคมอินเดียมีการผูกขาดโดยวรรณะที่สูงกว่า โดยมีโครงสร้างทางความเชื่อว่า คนจะดีหรือเลวทรามเพราะชาติกำเนิด แต่พระพุทธเจ้าสอนแย้งว่า คนจะดีหรือเลวทรามเพราะการกระทำ ไม่ใช่ชาติกำเนิดหรือต้นทุนความเป็นคน ด้วยความเสมอภาคนี้มนุษย์มีความเท่าเทียมกันทางกายภาพ จึงต้องพัฒนาชีวิตโดยการพัฒนาส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีด้านบวกด้วยศีล พัฒนาจิตใจด้วยกำลังสมาธิและพัฒนาปัญญาได้ด้วยการฝึกอบรมเฉพาะจึงจะเป็นคนดีได้ นอกจากนี้เพราะพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญของความเสมอภาคขั้นพื้นฐานประการหนึ่งของความเป็นมนุษย์คือ รักชอบความสุขเกลียดกลัวความทุกข์ ต้องการสันติสุขเช่นเดียวกันทั้งหมด จึงย้ำเน้นความสงบนั้นด้วยคำสอนว่า นตฺถิ สันติปรํ สุขํ ไม่มีความสุขอื่นยิ่งกว่าความสงบสุข (ขุ.ธ.25/25/42)

คำว่า “สันติสุข” มาจากคำว่า “สันติกับสุข” สันติ แปลว่า สงบ ระเบียบ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525) ในมิติทางพระพุทธศาสนา ป.ญฺญหลง สมฺมญฺญ (2540) ให้ความหมายว่า สุข คือ สะดวก สบาย สำราญ เย็น ความสุข ความสะดวก ความสบาย ความสำราญ เย็นใจ สบายกาย สบายใจ รวมคำว่า “สันติสุข” คือ ความสงบ ความสบาย ความสำราญ สงบ ระเบียบ ดับหายไปแห่งความพลุ่งพล่าน เว่าร้อน กระวนกระวาย ส่วน พระพรหมคุณาภรณ์ เห็นว่า สันติสุขคือ ภาวะเรียบรื่นไร้ความสับสน วุ่นวาย ความสุข ความสะดวก, ความสุขมีหลายแบบ สุขทางกาย สุขทางใจ สุขเกิดจากความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเว่าร้อน ว้าวุ่น ขุ่นมัว คือ นิพพาน (ป.อ. ปยุตโต, 2553) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2524) ทรงให้ความหมายสันติสุขในมิติทางพระพุทธศาสนาว่า “สันติสุข” เป็นความสงบ ย่อมเป็นไปในไตรทวาร ทรงยกคถาในพระธรรมบท มาสนับสนุน ว่าสงบกาย สงบวาจา จัดเป็นสันติภายนอก สงบใจ จัดเป็นสันติภายใน การทำ การพูด การคิด เป็นไปเพื่อสันติ เว้นจากการเบียดเบียนกัน ผู้มุ่งสันติ เป็นสุขอย่างจริงจังนั้นเป็นได้ทั้งโลกิยะและโลกุตระ แต่สันติภาวะแท้จริงที่สูงที่สุดคือ “พระนิพพาน” สอดคล้องกับท่านพุทธทาสภิกขุ (2544) ได้อธิบายว่า “สันติสุข” เป็นความสงบอันแสนประเสริฐ จะเกิดกับเราก็คือต่อเมื่อใช้พระศาสนาเป็นเครื่องพัฒนา

ชีวิตให้ถึงจุดสูงสุดคือ สงบเย็นและเป็นประโยชน์สงบสุขไม่มีความทุกข์ และเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายคือ ช่วยดับทุกข์ให้คนทั้งโลกได้ ตรงกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2553) ได้อธิบายไว้ว่าสันติสุขเป็นหลักการดับทุกข์ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเกี่ยวกับนิพพานว่า “ธรรมตามตะ เป็นของเห็นได้ยาก ไม่มีอะไรค้างใจ เป็นความสุขสงบที่เป็นอิสระจากสิ่งทั้งปวง

มนุญ มุกข์ประดิษฐ์ อ้างถึงพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ที่ให้ความหมายสันติสุขมิติทางสังคมว่า สันติสุขคือการปฏิบัติได้ถูกต้องทั้งทางกาย ทางวาจา ทางจิต ทางสังคมและทางปัญญา ทำให้ตั้งอยู่ในความดี ก่อให้เกิดความสุขความสันติร่วมกับสาธารณะ จึงเป็นไปเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยสันติ (มนุญ มุกข์ประดิษฐ์, 2553) ในส่วนประเวศ วัชร (2544) เห็นคล้าย ๆ กันว่า สันติสุขเป็นหลักการของความอยู่เย็นเป็นสุขที่เกิด ดุลยธรรมซึ่งหมายถึงเป็นการกระทำที่นำไปสู่ความสมดุลของการอยู่ร่วมกัน อันเป็นการอยู่ร่วมกันด้วยสันติสกลมภ์และมีการพัฒนาความอยู่เย็นเป็นสุข ระดับท้องถิ่น ระดับชาติและเพื่ออนาคตที่ดี ส่วน ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา กล่าวอ้างโดยยึดความเห็นเพลโตว่า คนที่มีคุณธรรมเท่านั้นที่จะมีความสุขได้ โดยความสุขที่สูงส่งคือ ความสุขทางวิญญาณ มนุษย์จะรู้จักความสุขชนิดนี้ได้ก็ต่อเมื่อวิญญาณสัมผัสกับโลกแห่งความจริง อยู่เป็นอิสระจากโลกแห่งผัสสะ (World of Sense) ความสุขมี 2 แบบ คือ 1) ความสุขทางกาย ได้จากการกิน การดื่ม เป็นต้น 2) ความสุขทางใจที่เกิดขึ้นเมื่อวิญญาณเป็นอิสระจากกิเลสตัณหาทางกาย (ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2524) ส่วนราชบัณฑิตยสถานให้ความเห็นสันติสุขในความหมายเชิงสังคมเช่นเดียวกันว่า สันติสุขเป็นความสุขอันเกิดจากความสงบของประเทศบ้านเมืองเป็นสันติสุขของประชาชน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525)

ลักษณะของสันติสุขตามหลักการทางพระพุทธศาสนา พระธรรมปิฎก ให้ความเห็นว่า มีลักษณะแห่งความเยียบสงบ ความสะดวก ความเย็นใจ ความระงับดับไป อันเป็นผลจากสัมมาทิฐิที่มาได้ 2 ทาง คือ 1) ความสุขภายใน เป็นความสงบสันติที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก เป็นความสุขในระดับจิตและปัญญา 2) ความสุขภายนอก สัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตระหว่าง

มนุษย์ด้วยกัน และสิ่งแวดล้อม (พระธรรมปิฎก, 2542) สันติสุขหรือสุขที่พระพุทธเจ้าค้นพบนั้น ใช้อะไรเป็นเครื่องมือแสวงหาหรือแนวทางที่นำพาพบกับสันติสุข ที่ทำให้พระพุทธองค์หันกลับมาปฏิบัติและปรับวิถีชีวิตให้ถูกต้องในการก้าวไปสู่สันติสุขอย่างยั่งยืน โดยการเพียรมีให้อกุศลธรรมเกิดขึ้น ละในอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สร้างกุศลธรรมให้เกิด แล้วรักษากุศลธรรมเอาไว้ให้งอกงาม ตัวแปรสำคัญที่ทำให้ความเพียรของพระพุทธองค์สำเร็จสมบูรณ์ คือ วางสติได้ถูกต้อง โดยการมีสติกำหนดรู้ที่ฐานทั้ง 4 คือ กาย เวทนา จิตและธรรม เมื่อสติกำหนดรู้เท่าทัน อารมณ์ที่เกิดขึ้นฐานทั้ง 4 ได้ สมาย่อมมีพลังแก่กล้าขึ้น โดยเริ่มจากขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิ ย่อมเกิดสุขหรือสันติสุขภายใน เมื่อมีสติเข้มแข็งสามารถตัดราคะ โทสะ และโมหะได้ย่อมทำให้เกิดความสงบสุขในสังคม ที่เป็นผลจากสันติสุขที่เกิดขึ้นภายในส่งผลดีงามเกิดความสงบสุขในสังคมภายนอก แต่หาสามารถตัดกิเลสตัณหาได้อย่างถอนรากถอนโคนก็จะเข้าถึงสันติ ที่เป็นความสุขแท้จริงในที่สุด (ประทีป พืชมงคลกลางและคณะ, 2562) ฉะนั้น การมีสติปฏิบัติได้ถูกต้องทั้งทางกาย ทางวาจา ทางจิต และทางปัญญา ก่อให้เกิดประโยชน์สุขจากภายในสู่ภายนอกอย่างยั่งยืนในกรอบของสันติสุขที่สูงที่สุด คือ “พระนิพพาน”

บทความวิชาการนี้มุ่งเสนอแนวทางการสร้างสันติสุขในชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา ตามนัยที่ว่าหากการอยู่ร่วมกันโดยนำหลักธรรมมาปฏิบัติจริง จะก่อให้เกิดความสงบสุขในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นความสงบสุขภายนอกและภายใน เกิดประโยชน์ต่อสังคม เริ่มต้นด้วยการพัฒนาตนโดยการพัฒนาพฤติกรรมด้วยศีล พัฒนาจิตใจได้ด้วยสมาธิและพัฒนาปัญญาได้ด้วยการฝึกอบรมจิต เป็นแนวทางในการสร้างสันติสุขให้แก่สังคมต่อไป

การสร้างสันติสุขตามหลักพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเถรวาทได้ให้ความหมายนิยามคำว่า “สันติสุข” คือ พระนิพพาน วิมุตติ สันติ ปัสสัทธิ สัจจะ อมตะ อนาสวะ ตณ्हักขะ อนันตะ โมกขะ เป็นต้น ซึ่งแม้จะต่างตัวอักษรแต่มีความหมายเดียวกันเช่น ความหลุดพ้น ความสงบเย็น ความสงบระงับ ความเป็นอมตะ เป็นต้น ตัวอย่างพระพุทธเจ้ารวมทั้ง

พระสาวกได้แสดงเรื่องสันตินี้ไว้ในที่ต่าง ๆ เช่นในพระวินัยปิฎก มหาวรรคคำว่า ความสงบ คือ พระนิพพาน (วิ.ม. 21/344.) ในคัมภีร์วิมุตติมรรค พระอุทิศสเถระ ได้กล่าวถึงความสงบในมิติทางจิตเช่นเดียวกันว่า ความสงบเกิดจากสัมมาสมาธิ ที่เกี่ยวเนื่องด้วยอภิญญา 4 สมาธิ 5 ว่าเป็นผลแห่งปัจจุบันสุขและอนาคตสุขเกิดขึ้น เพราะปัญญาพิจารณา ที่ก่อให้เกิดความสุขและสงบมากที่สุด (พระธรรมโกษาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, 2553) เป็นความสงบจากที่ระงับด้วยกิเลส ที่เป็นวิมุตติ หรือเรียกว่านิพพาน เพราะหลุดพ้นจากการปรุงแต่งด้วยสังขารทั้งปวง

คำว่า สันติ ในมัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ พระพุทธเจ้าได้ถึงเรื่องการ บรรลุอรหัตผลโดยกล่าวถึงสังขะอันยอดเยี่ยมที่หมายถึง นิพพาน (ม.ม.อ. 2/183/142) 5) โดยให้ความหมายว่า นิพพาน คือ อมตะ อันหมายถึงความกว้างถึง สันติสุข ด้วย (ส.ส.อ. 1/1493/243) 6) ดังนั้น ในเมื่อสันติหมายถึงนิพพาน เป็นความสงบระงับ สงบเยือกเย็น สงบกาย สงบใจจากกิเลส สิ้นจากความทุกข์ ที่เป็นอาสวะกิเลสทั้งปวง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2553) โดยนัยก็คือคำเหล่านั้นทั้งหมดนำมาใช้ เรียกว่า “นิพพาน” ทั้งหมดซึ่งอมความหมายเชื่อมโยงว่า สุข สงบ นั่นเองก็จะ หลากหลายคำก็ตาม

กล่าวโดยสรุป “สันติสุข” ตามความหมายในพระพุทธศาสนา หมายถึง ความสุขที่เกิดจากความสงบ ที่ไม่ได้รับผลกระทบจากอารมณ์หรือหนามของโลก (กิเลส ความเศร้าหมองของจิต) คือ “นิพพาน” เป็นความสงบอันเกิดจากการกำจัด ของสัมมาสมาธิเป็นผลแห่งความสุขในปัจจุบัน เมื่อสภาพจิตใจปลอดจากหนามโลก เหล่านั้นก่อเกิดเป็นวิมุตติหลุดพ้นจากการปรุงแต่งทั้งปวง จิตเกิดความสงบระงับ สงบเยือกเย็น สงบกาย สงบใจ สิ้นทุกข์ หมดอาสวะ สงบอย่างยิ่งเป็นสันติ

การจะถึงความสงบสุข (พระนิพพาน) ได้นั้นอาจต้องใช้ระยะเวลาในการ สังสมบารมีประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมพระพุทธศาสนา ด้วยการเดินตามเส้นทาง ไตรสิกขา อริยสัจ 4 อริยมรรคมีองค์ 8 อย่างเข้มข้นและครบถ้วนเพื่อบรรลุธรรมอัน ประเสริฐดังกล่าว ประเด็นคือ การประพฤติปฏิบัติตามแนวทางเพื่อสันติสุขเชิงลึก (นิพพาน) ตามหลักพระพุทธศาสนานั้น เป้าหมายคือการขยายสันติสุขทั้งภายใน และภายนอกให้เกิดการเคลือบไหวสังคมโลกซึ่งเป็นความสงบสุขจากภายใน ให้ส่งผลเกิดขึ้นสู่ภายนอกอย่างเป็นรูปธรรม

สรุปได้ว่า สันติสุขตามหลักพระพุทธศาสนา มักเริ่มต้นด้วยความแข็งแกร่งด้านพฤติกรรมเชิงปัจเจกบุคคล กล่าวคือ การยึดโยงพฤติกรรมอุปนิสัยอยู่ภายใต้กงล้อของศีลธรรม เช่นศีล 5 เป็นต้น เคารพในกฎเกณฑ์กติกาทางสังคม ไม่รังแกเบียดเบียน ไม่เอาร่างกายไปทำลาย ทำร้ายตนเองและผู้อื่น ไม่ใช้วาจาเป็นหอกทิ่มแทงทำร้ายสังคมด้วยการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ ยั่วยุให้เกิดความกระทบกระทั่ง เป็นต้น พยายามระดับจิตใจไม่ให้ไปคิดเลว คิดชั่วด้วยการสะสมความโกรธ คิดอยากได้สิ่งที่ไม่ใช่ของตนเอง กินความถึงคิดในเชิงลบทั้งหมด อันจะส่งผลลบถึงจิตใจทั้งหมดด้วยความเข้มแข็งและพยายาม จนเกิดเป็นนิสัย ในลำดับถัดไปจึงฝึกฝนอบรมสมาธิ (ความที่จิตตั้งมั่น ตั้งมั่นในความดี ตั้งมั่นในการรักษาศีล เป็นต้น) จิตใจก็จะหนักแน่นและเห็นคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ อย่างชัดเจน เข้าใจในความเป็นคน เช่นเห็นว่า ทุกคนในโลกไม่ว่าจะชาติพันธุ์ใด นับถือศาสนาใด ล้วนมีแกนกลางร่วมคือความเป็นคน ล้วนชอบใจในความสุขเกลียดกลัวการถูกเอาเปรียบและกลัวความทุกข์ทั้งสิ้น จิตใจก็จะเปิดกว้างยอมรับความจริง ความเมตตากรุณาจะถูกปลูกฝังในจิตใจ สามารถเอาชนะหยาบของใจ (กิเลส ตัณหา) ที่เรียกว่า นิพพาน ได้ อันเป็นสันติสุขภายใน จึงก้าวไปสู่การนำ “สันติสุข” ให้มีการเคลื่อนไหวและก่อให้เกิดสันติสุขยั่งยืนในสังคมด้วยกำลังของความเมตตากรุณาดังกล่าว

การสร้างสันติสุขภายนอก

สันติสุขภายนอก เป็นความสุขที่ทำให้เกิดความสบายใจ เย็นใจ สุขกายสบายใจ เป็นภาวะแห่งความสงบและสามารถพัฒนาให้ก้าวไปถึงความอิสระจากปัจจัยต่าง ๆ ทั้งปวงได้ มีความเข้าใจ เห็นชอบถูกต้องในเรื่องโลกและชีวิตในการดำเนินชีวิต เป็นไปอย่างถูกต้องยุติธรรมทั้งทางความคิด คำพูด และการกระทำ ปรากฏออกมาในทางที่งดงาม ซึ่งจะอธิบายแบ่งออกเป็น 2 ประการดังนี้

1) **สันติสุขเป็นสงบความร่วมมือ** ที่เกิดจากการเว้นการกระทำความชั่วช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นสังคมมีศีลในการอยู่ร่วมกัน มีการสำรวมระวังกาย วาจา

แสดงออกต่อกันด้วยพรหมวิหารธรรม หรือพรหมวิหาร 4 (ส.ม. 19/4/140-146) คือ มีเมตตาความรักต่อกัน ปราบปรามที่จะทำให้ผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีกรุณาความสงสารต่อกัน ปราบปรามให้ผู้ที่ทำทุกข์เดือดร้อน ให้พ้นจากความทุกข์ มีมุทิตาความพลอยยินดีต่อกัน เมื่อผู้อื่นได้ดี ไม่คิดอิจฉาริษยา กัน และมีอุเบกขาวางเฉย ไม่ยินดียินร้าย เมื่อผู้อื่นถึงซึ่งความวิบัติ จากการกระทำที่ก่อให้เกิดความล้มเหลว ความเสียหาย หรือความไม่ประสบผลสำเร็จ โดยที่เราเองก็ช่วยอะไรไม่ได้ ไม่เข้าไปช่วยในทางที่ผิด ปลอ่ยวางใจด้วยปัญญา ตามพระพุทธพจน์ที่ว่า “กัมมุนา วัตตตี โลโก” หมายถึง สัตว์โลก ย่อมเป็นไปตามกรรม (ม.ม. 13/648) แต่มุ่งเน้นที่ความสงบร่มเย็นของสังคม ให้เป็นความสงบสุขของบุคคลและสังคม ที่มีความเจริญก้าวหน้าเกิดเป็นภาพที่เรียกว่ามนุษย์สมบัติ

2) **สันติสุขเป็นความสุขของคนทั่วไป** เป็นความสุขพื้นฐานโดยตัวของมันเอง และเป็นฐานรองรับที่จะช่วยให้ได้รับความสุขจากการเสพอารมณ์ในสิ่งต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดภาวะที่จิตใจ มีความปลอดโปร่ง ผ่องใส เจิดจ้า ไม่มีความมัวหมองวุ่นวาย หรือติดค้างกังวลใจใด ๆ มีความสะอาด สว่าง สงบ ร่มเย็นเป็นสุขที่ยังเป็นโลกียะสุข โลกียะสุข หมายถึงความสุขที่เป็นแบบชาวโลกคนธรรมดาทั่วไปที่ยังมีความอยาก ความปรารถนา ที่จะให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ เป็นความสุขที่พระพุทธศาสนาสอนแก่ ผู้ที่มีชีวิตอยู่เป็นคฤหัสถ์หรือผู้ที่ครองเรือนมีครอบครัว มีอยู่ 4 อย่างดังนี้ 1) อัตถิสุข ความสุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือมีความภูมิใจ เิบอ้มใจว่าตนมีโชคด้านทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตนและได้มาโดยชอบธรรม 2) โภคสุข ความสุขเกิดจากการได้ใช้จ่ายทรัพย์ คือมีความภูมิใจ เิบอ้มใจ ที่ได้ใช้ทรัพย์ที่ได้มาโดยชอบธรรมนั้น ในการเลี้ยงชีพ บำรุงบิดามารดา สามีภรรยา บุตร มิตร และได้บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ 3) อนนสุข ความสุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ คือมีความภูมิใจ เิบอ้มใจที่มีอิสระไม่มีหนี้สินติดค้างใคร 4) อนวัชสุข ความสุขเกิดจากความประพฤติที่ไม่มีโทษ คือมีความภูมิใจ เิบอ้มใจที่ตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหายให้ใคร ๆ ตีเตียนทั้งทางกาย วาจา และใจ (อง.จตุกก. 21/62/91) ความสุขระดับนี้ถึงแม้ว่าจัดเป็นโลกียะสุขแต่ก็ถือว่าเป็นความสุขที่ควรหาตามโลกียะวิสัย เพราะเป็นความสุขที่ชอบธรรม ไม่มีการ

เบียดเบียนกันเป็นต้น การแสวงหาความสุขแบบนี้ทำให้ชีวิตมีคุณค่า มีสุขภาพจิตดี และมีผลเป็นสุขตามแบบชาวโลก

พุทธทาสภิกขุ (2544) ได้กล่าวไว้ว่า เป้าหมายของชีวิต คือ สันติสุขของบุคคล เป้าหมายของสังคมก็คือ สันติภาพของสังคม สันติสุขที่เกิดจากบุคคลย่อมแผ่ขยายไปสู่สันติสุขในสังคม โดยสันติสุขภายนอกในพระพุทธศาสนาเรียกว่า โลกียะสันติสุข คือสุขที่เนื่องด้วยโลกียะธรรม หมายถึงความสุขอันเป็น วิสัยของโลก สุขที่อิงอาศัยโลก เป็นความสุขที่เกี่ยวกับภพและภูมิ ภพที่เป็นโลกของสัตว์ ภาวะของชีวิตของสัตว์ ภูมิ คือชั้นหรือระดับจิตใจของสัตว์ที่จะไปเกิด ซึ่งหมายถึง โลกหรือสถานที่อันเป็นที่อาศัยอยู่ของสรรพสัตว์ผู้ยังมีกิเลส ยังไม่เข้าสู่พระนิพพาน นั้นหมายความว่า มนุษย์ตลอดถึงสรรพสัตว์ทั้งปวงเมื่อยังไม่หมดกิเลส ก็ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่าง ๆ และเสวยผลแห่งกรรมตามแต่กุศลและอกุศลที่ตนสั่งสมไว้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2550) ภูมิที่เป็นความสุขที่จัดอยู่ในความสุขประเภทโลกียะสุข เป็นความสุขที่มีความหมายและความละเอียดประณีตต่างกัน สุดแต่กรรมที่แต่ละคนได้กระทำไว้ ความสุขดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงตามกฎไตรลักษณ์ ไม่ทำให้พ้นทุกข์ ยังเป็นสุขที่เนื่องอยู่ในกระแสโลกไม่ยั่งยืน

หลักธรรมเสริมสร้างสันติสุขภายนอกที่เป็นธรรมขั้นพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความสงบสุข คือ การทำความดี ละเว้นความชั่ว ประพฤติตนตามศีล คือศีลที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตประจำวันในการอยู่ร่วมกัน ให้เกิดสันติสุขโดยการแสดงออกต่อกัน ด้วยการกระทำความดีต่อกันด้วยกายกรรม 3 และวจีกรรม 4 (ที.ปา. 11/359/284) การกระทำความดีต่อกันด้วยกายกรรม 3คือทางแห่งกุศลกรรม กรรมดีที่จะนำไปสู่ความสุข 1) ละเว้นการฆ่าเบียดเบียนต่อกัน มีเมตตากรุณาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 2) ละเว้นการลักขโมยเอาของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต เคารพกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น 3) ละเว้นการประพฤติดินในกาม ไม่ล่วงละเมิดประเพณีทางเพศ การงดเว้นไม่กระทำความชั่วทางกาย การไม่ฆ่าเบียดเบียน ไม่ละเมิดต่อทรัพย์สิน ไม่ล่วงละเมิดซึ่งความเป็นเพศต่อผู้อื่นสิ่งเหล่านี้ หากขาดการสำรวมระวังทางกายแล้วจะนำมาซึ่งความวุ่นวายเดือดร้อน แต่ถ้ามมีการระมัดระวังการกระทำทางกายอยู่ตลอดเวลา

มีความไว้วางใจต่อกัน มีความรักเคารพนับถือต่อกัน เป็นเหตุให้สังคมเต็มไปด้วยความสงบและสันติสุขในการอยู่ร่วมกัน

การกระทำทางวาจาที่เป็นวีกรรม 4 (อง.ทสก. 24/115/287) ที่เป็นทางแห่งการทำความดี กรรมดีอันนำไปสู่ความสุขความเจริญร่วมกัน คือ 1) เว้นจากการพูดเท็จไม่ยอมกล่าวคำเท็จ แม้จะเหตุผลต่อตนเอง ผู้อื่น หรือเพราะเห็นแก่ประโยชน์ใด ๆ 2) เว้นจากการพูดกระทบส่อเสียดยุยง แต่ช่วยสมานคนที่แตกร้างกัน ส่งเสริมความสมัครสมานกัน กล่าวแต่ถ้อยคำที่สร้างสามัคคี 3) เว้นจากคำหยาบ พูดแต่คำสุภาพอ่อนหวานไพเราะ 4) เว้นการพูดเพ้อเจ้อ ไม่เป็นจริง พูดแต่คำจริง มีเหตุผล มีสารประโยชน์ ถูกต้องตามกาลเทศะ ผลจากการสำรวมระวังวาจา การพูดแต่สิ่งถูกต้องดีงาม เจริญเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างมีความเข้าใจ มีวาจาที่จริงใจสุภาพไม่เพ้อเจ้อต่อกัน เป็นการสร้างความสุขในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข อันเป็นความสุขความสงบ ดังพระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “นตถิ สนติปริ สุขํ” (ขุ.ธ. 25/24) “สุขอื่นใดเสมอด้วยสันติ เป็นไม่มี” สันตินำมาซึ่งความสุขอย่างยิ่ง ที่จะก้าวสู่ความสุขโดยแท้จริงคือ นิพพาน

สรุปได้ว่า ความสุขภายนอกนั้นเป็นความสุขที่ยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของกิเลสที่เรียกว่าโลภะสุข แต่เป็นความสุขที่อยู่บนหลักกรรมในการกระทำหรือแสดงออกแก่กันในสังคม ในการดำรงชีวิต ในการใช้ทรัพยากรร่วมกันในสังคม หากกายกรรมและวจีกรรมที่แสดงออกโดยการประพฤติและปฏิบัติที่ดีต่อกัน มีคำพูดที่ไพเราะเหมาะสมตามกาลเทศะ การอยู่ร่วมกันในสังคมถึงแม้จะมีความหลากหลายทางสังคม ต่างวัฒนธรรม ต่างชาติพันธุ์ ก็สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้

การสร้างสันติสุขภายใน

สันติสุขภายในเป็นความสุขทางใจที่เกิดขึ้นเมื่อจิตเป็นอิสระจากกิเลสตัณหาทางกาย หมดในความอยากมีอยากได้อยากเป็นในสิ่งนั้นหรือวัตถุนั้น ๆ ที่สังคมสมมติขึ้นมาว่าเป็นความสุขเมื่อได้รับเสพสมทางอารมณ์ในความอยากนั้น สอดคล้องกับพระไพศาล วิสาโล (2535) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ความสุขทางใจไม่เพียงแต่จะ

เหนียวรั้งไม่ให้บุคคลบริโภคเกินพอดีเท่านั้น หากยังช่วยให้บุคคลพึงพาความสุขจากวัตถุหรือทรัพย์น้อยลงเป็นสุขโดยแท้จริง แต่จะแท้จริงแค่ไหน ขึ้นอยู่กับการใช้ปัญญาไตร่ตรองหรือเลือกปฏิบัติตามหลักธรรม ถ้าเลือกหลักปฏิบัติ ตามหลักเบญจศีลเบญจธรรมคือข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติ เป็นการปฏิบัติระดับต้น ถ้าเลือกปฏิบัติตามหลักกุศลกรรมบถ 10 คือทางแห่งกรรมดี ทางทำความดี ทางแห่งกรรมที่เป็นบุญกุศล ที่เป็นกรรมดีอันจะนำไปสู่ความสุขความเจริญหรือสុคติ (wholesome course of action) เป็นธรรมที่สุจริตนั้น เป็นการปฏิบัติระดับกลาง แต่ถ้าเลือกปฏิบัติตามหลักมรรคมีองค์ 8 ที่เป็นธรรมระดับสูง คือ เป็นการปฏิบัติธรรมขั้นสูงที่สามารถทำให้ผู้ปฏิบัติตามเข้าถึงพระนิพพานได้ เป็นทางแห่งการหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงที่เรียกว่า โลกุตระสุข คือ ความสุขที่อยู่เหนือวิชาวโลก หมายถึง ความสุขอันเป็นเรื่องภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยสติปัญญา เป็นความสุขที่เข้าถึงได้ด้วยหลักอริยมรรค อันเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติของบุคคล เพื่อให้เกิดความดีที่สูงสุดตามหลักอริยมรรค มีองค์ 8 ประการ ดังนี้

1) **สัมมาทิฐิ** ความเห็นชอบ หมายถึง มีทัศนคติ ความเข้าใจ ความรู้ที่เกิดจากปัญญาต่อสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้แจ้งในอริยสัจ คือ รู้จักทุกข์ รู้จักเหตุแห่งทุกข์ รู้จักเครื่องดับสิ้นไปแห่งทุกข์ และรู้ทางแห่งการปฏิบัติให้ดับสิ้นไปแห่งทุกข์ ดังในพระไตรปิฎกได้อธิบายว่าภิกษุทั้งหลาย ความรู้ในทุกข์ ในทุกข์สมุทัย ในทุกข์นิโรธ ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า สัมมาทิฐิ (ที.ม.10/299/348)

2) **สัมมาสังกัปปะ** ความดำริชอบ หมายถึง การนึกคิดที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เช่น ดำริออกจากกาม หมายถึง ดำริออกจากความโลภ ความโกรธ และความรักใคร่ในวัตถุภพที่ทำให้ขัดข้องหมองใจ ดำรินในอันที่จะไม่พยายาทำ หมายถึง ไม่คิดปองร้าย เคียดแค้นผู้อื่น แต่กลับมีความคิดที่เมตตาปรารถนาดี ที่ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข ดำรินในการทำที่ไม่เบียดเบียน หมายถึง ไม่คิดทำร้ายผู้อื่น แต่กลับคิดช่วยเหลือผู้อื่นเขาให้พ้นจากความทุกข์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2542) ในพระไตรปิฎกอธิบายว่าภิกษุทั้งหลาย สัมมาสังกัปปะเป็นใจ การออกจากความโลภ ความโกรธ ไม่พยายาทำปองร้าย ไม่เบียดเบียนคิดทำร้ายผู้อื่นนี้เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ (อง.ปญจก.22/25/22)

3) **สัมมาวาจา** มีวาจาชอบ หมายถึง การพูด การเจรจา ด้วยถ้อยคำที่ถูกต้อง อ่อนหวาน มีความไพเราะ คือ เว้นจากการพูดเท็จ ไม่พูดโกหก ไม่หลอกลวงหรือกล่าวให้คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง แต่พูดในสิ่งที่เป็นจริง ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด เว้นจากการพูดส่อเสียด คือ ไม่พูดยุยง หรือสียดแทงผู้อื่นให้เจ็บช้ำน้ำใจ แต่ควรพูดถ้อยคำที่สมานสามัคคี เว้นจากการพูดคำหยาบ คือ ไม่พูดจาด้วยถ้อยคำที่รุนแรงลามก เช่น คำด่า คำประชดหรือกระแทกแตกดัน แต่ควรพูดด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน น่าเชื่อถือ น่าฟัง มีเหตุผล และเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ คือ ไม่พูดไร้สาระ พูดเล่น พูดในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ แต่ควรพูดด้วยถ้อยคำที่สมเหตุสมผลมีประโยชน์ทางจิตใจ และทางการประพฤติปฏิบัติ ในพระไตรปิฎกอธิบายไว้ว่า ภิคุขุทั้งหลาย การเว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่าสัมมาวาจา (ที.ม.10/299/348)

4) **สัมมากัมมันตะ** การทำ کارงานชอบ หมายถึง การกระทำที่ถูกต้องที่เว้นจากปาณาติบาต คือ การเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตหรือเบียดเบียนโดยเจตนา ต่อสิ่งมีชีวิตทุกชนิด การเว้นจากอกุศลนาทาน คือ การเว้นจากการถือเอาทรัพย์ของผู้อื่นมาเป็นของตน โดยอากรขโมย หรือการใช้อำนาจของตนโดยมิชอบ การเว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร คือ การเว้นจากการประพฤตินอกกามกับบุคคลที่มีเจ้าของหวงแหน เช่น บุตรหญิงชาย ภรรยาและสามีผู้อื่น ในพระไตรปิฎกอธิบายไว้ว่า ภิคุขุทั้งหลาย สัมมากัมมันตะเป็นไฉน การเว้นจากปาณาติบาต เว้นจากอกุศลนาทาน เว้นจากกาเมสุมิฉฉาจารนี้ เรียกว่า สัมมากัมมันตะ (ที.ม. 10/299348)

5) **สัมมาอาชีวะ** การเลี้ยงชีพชอบ หมายถึง การเลี้ยงชีพในทางที่ถูกต้อง โดยชอบธรรม อาชีพที่สุจริต งดเว้นจากอาชีพที่ผิดกฎหมายและศีลธรรม เช่น ค้าขายเครื่องประหารทำลายกัน มีปืน ระเบิด อาวุธสงคราม เป็นต้น ค้าขายมนุษย์ ค้าขายสัตว์สำหรับฆ่าเพื่อเป็นอาหาร ค้าขายน้ำเมา หรือสิ่งเสพติดทุกชนิด ค้าขายยาพิษ ในพระไตรปิฎกอธิบายว่าดูกรภิคุขุทั้งหลาย ก็สัมมาอาชีวะเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ละเว้นการเลี้ยงชีพที่ผิดเสีย สำเร็จอยู่ด้วยการเลี้ยงชีพที่ชอบนี้ เรียกว่า สัมมาอาชีวะ (ที.ม. 10/299/348)

6) **สัมมาวายามะ** ความพยายามชอบ หมายถึง ความเพียรพยายามที่ถูกต้องในสิ่งที่ดีงาม มีเพียรระวังไม่ให้เกิดบาปและอกุศลขึ้นในสันดานหรือนิสัยของตน เพียรละบาปที่เกิดขึ้นในสันดานของตนให้หมดสิ้นไป เพียรสร้างบุญกุศลให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง และเพียรรักษาบุญกุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้มีอยู่มั่นคง อย่าให้สูญสิ้นไปในพระไตรปิฎกอธิบายไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย สัมมาอาชีวะเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สร้างฉันทะ พยายามระดมความเพียร คอยเร้าจิตไว้ มุ่งมั่นเพื่อป้องกันอกุศลธรรมอันเป็นบาปที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น เพื่อละอกุศลธรรมอันเป็นบาปที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพื่อความดำรงอยู่ไม่เลือนหาย เพื่อภิญญาภาพ เพื่อความไพบูลย์ เจริญเต็มเปี่ยมแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วนี้ เรียกว่า สัมมาวายามะ (ที.ม.10/299/348)

7) **สัมมาสติ** ความระลึกชอบ หมายถึง ความระลึกหรือการตั้งสติในทางที่ถูกต้อง มีสติรอบคอบระลึกได้ ก่อนที่จะทำ ก่อนพูด ก่อนคิดถึงความดีงาม สิ่งที่เป็นบุญกุศล สิ่งที่ทำให้จิตใจผ่องใส ก่อให้เกิดศีล สมาธิ ปัญญา ในพระไตรปิฎกอธิบายว่า สัมมาสติเป็นไฉน สติ คือการคอยระลึกถึงอยู่เนื่อง ๆ การหวนระลึกก็ดี สติ คือภาวะที่ระลึกได้ ภาวะที่ทรงจำไว้ ภาวะที่ไม่เลือนหาย ภาวะที่ไม่เลือนก็ดี สติ คือสติที่เป็นอินทรีย์ สติที่เป็นพละสัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ ที่เป็นองค์มรรค นับเนื่องในองค์มรรคนี้ เรียกว่า สัมมาสติ (อภิ.วิ. 35/182/140)

8) **สัมมาสมาธิ** จิตตั้งมั่นชอบ หมายถึง ความตั้งใจ ความตั้งมั่นในอารมณ์ให้เป็นหนึ่ง ไม่หวั่นไหว ไม่ฟุ้งซ่าน ทำจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ให้เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ ในพระไตรปิฎกอธิบายไว้ ดังนี้ สัมมาสมาธิ เป็นไฉน ความตั้งอยู่แห่งจิต ความแน่วแน่แห่งจิต ความมั่นคงไปแห่งจิต ความไม่ส่ายไป ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่ไม่ขัดส่าย ความสงบที่เป็นสมณะ สมาธิอินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ ที่เป็นองค์แห่งมรรคนับเนื่องในมรรค อันใดนี้ เรียกว่า สัมมาสมาธิ" (อภิ.วิ.25/183/140)

ในประเด็นนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (2542) กล่าวว่า เป็นหลักการปฏิบัติที่วางให้เป็นแนวทางนำไปสู่ความสุข อันเป็นความสุขสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาที่ถือว่าเป็นความสุขที่หลุดพ้นจาก สังสารวัฏ คือ ไม่มีการ

เวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไปและจัดเป็นความสุขระดับโลกุตระที่มีความละเอียดอ่อน หมายถึง "นิพพาน" เป็นการหยั่งรู้สังขารม ดับกิเลส กำจัดความชั่วร้ายและของเสียต่าง ๆ ภายในจิตใจ หมดเหตุที่จะเกิดปัญหาความเดือดร้อนวุ่นวายต่าง ๆ แก่ชีวิตและสังขาร

สรุปได้ว่า ความสงบสุขหรือความสุขภายในนั้น พระพุทธศาสนาแบ่งไว้ 3 ระดับ ระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูงเพื่อก่อให้เกิดความสงบสันติในสังคม เริ่มต้นด้วยการปฏิบัติตามข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติ ระดับกลางคือการปฏิบัติตามหลักทางแห่งการสร้างความเป็นบุญกุศล ระดับสูงคือการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ตามโครงสร้าง ดังนั้น การสร้างสุขภายในเป็นความสุขสงบอย่างแท้จริงและเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติเกิดสมาธิก้าวไปถึงความสุขที่ประณีตสูงสุดไม่มีสุขอื่นยิ่งกว่าเรียกว่า นิพพาน

การสร้างสันติสุขภายในสู่ภายนอก

สันติสุขภายนอกนั้นจะเกิดขึ้นได้ ต้องเริ่มจากการเกิดสันติสุขภายในตัวบุคคลก่อน การอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคมที่เต็มไปด้วยความเชื่อที่แตกต่างกันอย่างหลากหลาย แต่ทุกคนก็อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และมีความเอื้ออาทรต่อกัน หากเราแก้ปัญหามากมายในการอยู่ร่วมกันอยู่ที่ใจเป็นเหตุ แล้วไปแก้ที่เหตุ เมื่อเกิดตรงไหนก็ต้องแก้ตรงนั้น เมื่อปัญหาเริ่มที่ใจ ก็ต้องไปแก้ที่ใจ เช่นเดียวกันสันติสุขภายนอกจะเกิดขึ้นได้นั้น ก็ต้องเริ่มจากสันติสุขภายใน คือในใจ การที่ผู้คนอยู่ร่วมกันในสังคมท่ามกลางความหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนา เผ่าพันธุ์ ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจเป็นเหตุให้เกิดความแตกแยก ทะเลาะเบาะแว้งขัดแย้งกันได้ อาจเพราะความไม่เข้าใจ ไม่ได้เข้าถึงความเป็นแก่นแท้ของความเป็นมนุษย์ด้วยกันในการมีชีวิต อยู่ เมื่อใดก็ตามที่ทุกคนในสังคมเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่ว่าการกระทำของมนุษย์ย่อมมีผลต่อสังคมและมนุษย์ด้วยกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (นาวิณ พิษณุวิศิษฎ์กุล, 2560) แล้วมนุษย์จะหันมาเข้าใจกันก่อให้เกิดสันติสุข ตามหลักพระพุทธศาสนาก็เหมือน

กัน การจะเข้าถึงความสุขภายในซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดแห่งความสุข ความบริสุทธิ์ และความรู้แจ้งในตน ต้องเข้าใจภายในตนเองก่อน จึงจะทำให้ความขัดแย้งภายในใจของตนเองหมดไป เมื่อความขัดแย้งภายในตัวตนของผู้คนหมดไป ก็จะขยายแผ่กว้างออกไปสู่ภายนอก พลอยทำให้ความขัดแย้งภายนอกตัวเรา หรือแม้แต่ที่เราเรียกว่า สังคม ชุมชน ที่เป็นภายนอกในการอยู่ร่วมกันหมดสิ้นไปในความขัดแย้งไปด้วย คำว่าชุมชน สังคมสันติสุขที่แท้จริงก็ย่อมบังเกิดขึ้น ในความรู้สึกการอยู่ร่วมกันว่าเป็นเครือญาติกัน เป็นพี่เป็นน้องกันก็จะเกิดขึ้น ความรู้สึกเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุข หรือในทางพุทธศาสนาเรียกว่าเข้าใจคำว่า เกิดแก่เจ็บตาย เมื่อนั้นความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่าง ๆ การรู้จักแบ่งปัน ความรู้สึกที่ดี ๆ ก็จะบังเกิดขึ้น ล้วนเป็นทางให้เกิดสันติสุขในมนุษยชาติ

เมื่อใดก็ตามสังคมสันติอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ผู้ที่ชอบการประพฤติปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เรียกกันว่าเป็นการสร้างความสุขภายในในการฝึกจิตฝึกใจให้สงบ เพราะการปฏิบัติธรรมเพื่อความสงบทางใจนั้น การหยุดนิ่งภายในใจได้นั้นเป็นสันติความสงบอย่างยิ่ง หยุดนิ่งได้มากเท่าใดใจก็จะยิ่งบริสุทธิ์มากเท่านั้น ความบริสุทธิ์มีมากขึ้นเท่าใด ความผาสุกก็จะมีเพิ่มขึ้นตาม เพราะเมื่อความคิดฟุ้งซ่านของคนเรานั้นน้อยลง ความสุขก็ยิ่งเพิ่มขึ้น มีแต่ความสบาย ความเบิกบาน เบากายเบาใจ เมื่อมาถึงจุดนี้ หากความคิดทุกคนเปลี่ยนไปในทางที่ดี สิ่งที่ดีเหมือนกันอยู่ภายในออกมาจากข้างใน ความขัดแย้งด้วยความเชื่อ หรือความคิดที่ต่างหากันก็หมดไป นี่แหละสันติสุขที่แท้จริงจะบังเกิดขึ้นในสังคม เพราะฉะนั้นวิธีที่จะทำให้เกิดสันติของชุมชนในสังคม ต้องเริ่มสร้างสันติสุขภายในให้ได้เสียก่อน เมื่อสันติสุขภายในบังเกิดขึ้นพร้อมกับความรู้แจ้งตามจริง มีความบริสุทธิ์ภายใน สันติสุขภายนอกก็จะเกิดขึ้นตามมาโดยธรรมชาติ

ในทางพระพุทธศาสนาหลักการประพฤติปฏิบัติ ที่ก่อให้เกิดกุศลธรรมเกิด ความสงบสันติขึ้น ตลอดความสงบสันติหรือสันติสุขนั้นก็เป็เหตุปัจจัยให้กุศลธรรมอื่นๆ ได้เกิดขึ้นเช่นกัน เช่น หลักกรรมสังคหวัตถุ 4 คือ หลักกรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน 4 ประการ (ที.ป.ก. 11/140/167) ได้แก่ 1) การให้ การเสียสละ (ทาน) หรือการเอื้อเฟื้อ

แบ่งปันของๆ ตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น 2) การพูดจาด้วยถ้อยคำต่อผู้อื่นที่ไพเราะ อ่อนหวาน (ปิยวาจา) พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่ เป็นประโยชน์เหมาะสำหรับกาลเทศะ 3) การสงเคราะห์ทุกข์คนใดหรือการประพฤตินสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น (อิตถจริยา) 4) การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความ ประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย (สมานตตตา) มีความไว้วางใจผู้อื่นในการยึดเหนี่ยว จิตใจกัน

หลักสัปปริสธรรม 7 หมายถึงธรรมที่ทำให้คนเป็นสัปปุรุษ หรือเป็นคนดี มี 7 ประการ (ที.ปา. 11/331/264) 1) อัมมัญญตา การรู้จักเหตุ คือ การรู้จักวิเคราะห์ สาเหตุของสถานการณ์และความเป็นไปของชีวิตหรือรู้จักหลักความจริง จะคิดจะทำ อะไรก็มีหลัก รู้ว่าเมื่อกระทำการสิ่งนี้จะได้ผลตอบแทนเป็นความสุขถ้ากระทำอีกอย่าง หนึ่งจะได้ผลเป็นความทุกข์ 2) อัตถัญญตา การรู้จักเหตุ หมายถึง เมื่อมีเหตุก็ย่อมมี ผล เมื่อมีปัญหาอันใดเกิดขึ้นเราจะต้องใช้หลักเหตุผลมาพิจารณาปัญหาเหล่านั้น เพราะผลเกิดจากเหตุเสมอ การรู้จักเปรียบเทียบเหตุและผล จะทำให้เราเป็นคนใจ กว้างยอมรับฟังเหตุผลของผู้อื่น 3) อัตตัญญตา การรู้จักตน ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จักตนเองโดยฐานะ ภาวะ เพศ วัย ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมอื่นๆ ที่มีศรัทธา ศีล สุตตะ จาคะ ปัญญา เป็นต้น แล้วประพฤตินให้เหมาะสมแก่ ภาวะของตน และเมื่อรู้ว่า บกพร่องในเรื่องใด ก็ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น 4) มัตตัญญ ตา การรู้จักประมาณ หมายถึง ความพอดี ความพอเหมาะพอควร คือการรู้จักทำ ทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม 5) กาลัญญตา การรู้จักกาล หมายถึง การรู้จักเวลาที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และรู้จักปฏิบัติตน ให้ถูกต้องกับกาลเทศะ ดำรงตนอยู่ในพอดี ไม่ทำให้เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ 6) ปริสสัญญตา การรู้จักชุมชน คือ การรู้จักหมู่คณะหรือกลุ่มชนว่าดีหรือไม่ดีควรคบหา สมาคม ควรเข้าไปอยู่เป็นพวกหรือไม่ เมื่ออยู่ในชุมชนหรือที่ประชุมนั้นๆ ควรวางตัว อย่างไร ควรทำอะไร ควรพูดอย่างไร รู้กริยาที่จะพึงประพฤติน แล้วประพฤตินให้ เหมาะสมต่อชุมชนและสังคม 7) บุคคลัญญตา การรู้จักบุคคล ได้แก่ การรู้จักประเภท บุคคลแต่ละคนว่าฉลาดหรือโง่ เป็นคนพาลหรือเป็นบัณฑิต มีความสามารถหรือไม่ มีคุณธรรมหรือไม่ แล้วเลือกคบหาให้เป็นคุณประโยชน์ เลือกใช้ให้เหมาะสมกับ

กิจการ หรือเพื่อที่จะปฏิบัติกับเขาได้อย่างเหมาะสม จะสนทนาอย่างไรให้รู้เรื่อง และราบรื่นด้วยดี

หลักธรรมที่กล่าวมาล้วนเป็นหลักธรรมสร้างความสุขสร้างสันติสุข ดังนั้น การที่ทุกวันนี้คนเรายังดำเนินชีวิตบนความเป็นสุขเวทนาคือความสุขที่ยังเป็นทุกข์ ที่เรียกว่าสุขที่ยังเสวยอารมณ์ที่ล้วนแล้วยังเป็นทุกข์ทั้งสิ้น เพราะเป็นสังขารธรรมคือ มีการปรุงแต่ง จึงย่อมเป็นความทุกข์ทั้งสิ้น แต่ถ้ารู้และเข้าใจตามความเป็นจริงว่า ความสุขก็ดี ความทุกข์ก็ดี ความไม่ทุกข์ไม่สุขก็ดี (ม.ม. 13/2573/267) ล้วนไม่เที่ยง ตามกฎไตรลักษณ์ ต้องมีการดับไปเป็นธรรมดา แล้วหมดใครในความอยากนั้น ๆ จะก่อให้เกิดภัยติดในเวทนา นำไปสู่จิตที่หลุดพ้นเป็นอิสระได้ (ม.ม. 12/206/177) เมื่อนั้นจึงจะทำให้คนเราประสบสุขหรือมีความสุขเหนือเวทนา คือความสุขที่ไม่เป็น เวทนาไม่มีความทุกข์อีกแล้ว เพราะไม่อาศัยการเสวยอารมณ์ใด ๆ ที่เป็นขั้นสูงสุด เป็นจิตใจที่ปราศจากสิ่งมัวหมองรบกวน ไม่มีอะไรคั่งค้างกังวล ไม่เกาะเกี่ยว กับ อารมณ์ที่เสพเสวยอย่างใด ๆ ย่อมปลอดโปร่งเปิดกว้าง แผลอกไปได้อย่างไร้ขีดจำกัด มีลักษณะอย่างที่เราเรียกว่า มีจิตใจไร้เขตแดน (ม.อ. 14/156/117) ภาวะจิตเช่นนี้ จะเป็นสุข ผ่องใส เบิกบาน โปร่งโล่ง จะเป็นประสบการณ์เฉพาะผู้ที่หลุดพ้น ต่างจาก ปุถุชนคนธรรมดาทั้งหลาย คนธรรมดาทั่วไปที่ไม่เคยประสบกับตนเองจึงยากจะคาด คະเนวว่าเป็นอย่างไร แต่ก็พอจะนึกถึงได้ว่าเป็นภาวะที่เลิศล้ำอย่างหนึ่ง หากได้เรียนรู้ และปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนา หรือมีประสบการณ์ในการประพฤติปฏิบัติ ธรรมมา นี่คือนันทิสุขภายในอันมีค่าที่จะเป็นสันติสุขภายนอกได้อย่างแท้จริง

ความสำคัญของสันติสุขนั้น มีเป้าหมายที่ก่อให้เกิดความสงบร่มเย็นเป็นสุข สะอาด เป็นความสุขที่ไร้สิ่งตอบแทน เกื้อกูลแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้อง เป็นการพัฒนา จิตไปสู่ความอิสระแห่งการรู้แจ้งอริยสัจ เป็นเหตุปัจจัยให้กุศลธรรมอื่น ๆ ได้เกิดขึ้น เพราะความเห็นตามความจริงนั้นเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่นำวิถีชีวิตและสังคมมนุษย์ ไปสู่ความดี ความเจริญ หากความเห็นคนเราไม่เป็นไปตามความจริง ย่อมไปสู่ ความเสื่อมได้เสมอ ดังนั้นการได้ศึกษาและปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาเป็น ความสำคัญของหลักสร้างสันติสุข ช่วยให้เกิดความเข้าใจไปตามลำดับที่เป็นพื้นฐาน ในการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคม และเชื่อเข้าใจในผลของการกระทำ

การเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมตามหลักพุทธศาสนาถือว่าเป็นความเชื่อพื้นฐานสำคัญที่จะเป็นมาตรฐานชี้วัดความสงบสุขของสังคมได้ดีที่สุด ตามหลักพุทธศาสนาหรือหลักพุทธธรรมได้ให้เกณฑ์การตัดสินกรรมดีด้วยตนเองไว้ 2 ลักษณะ คือ 1) พิจารณาที่ต้นเหตุของการกระทำ ดังปฐมนิทานสูตรว่า กรรมที่บุคคลทำด้วยอโลภะ อโทสะ อโมหะ กรรมนั้นเป็นกุศล กรรมนั้นไม่มีโทษ กรรมนั้นมีผลเป็นสุข (อง.ติก. 20/112/353-354) และ 2) พิจารณาที่ผลสุดท้ายของการกระทำนั้น ดังปรากฏในเขมสูตรว่า บุคคลทำกรรมอันใดแล้ว ไม่เดือดร้อนภายหลัง มีจิตใจเข้มแข็ง เบิกบาน ได้รับผลกรรมใดกรรมที่ทำแล้วนั้นเป็นกรรมดี (ส.ส 15/103/110-111) เป็นการกระทำทางใจที่เป็นมโนกรรม คือทางแห่งกุศล ทางทำความดี ที่กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ สุขคติ อันเป็นความสงบสันติ มี 3 ประการ คือ 1) การไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น 2) การไม่มีจิตคิดร้าย คิดปรารถนาแต่ว่าขอให้ศัตรูทั้งหลายไม่มีเวร ไม่เบียดเบียน ไม่มีทุกข์ ครองตนอยู่เป็นสุขเกิด 3) การมีความเห็นชอบ เช่นว่าทานมีผล การบูชามีผล ผลวิบากกรรมดีกรรมชั่วมี เป็นต้น (ม.มู. 12/485/532) การกระทำนี้เป็นความบริสุทธิ์เป็นธรรมแท้ ทำให้คนมีจิตที่ไม่คิดเบียดเบียนต่อกัน ก่อเกิดความสงบปรองดองกันในหมู่ชน มีเมตตาต่อกัน ทำให้สังคมอยู่กันอย่างสันติสุข พระมหาปริดา ขนฺติโสภโณ (2559) ได้กล่าวว่าหลักพุทธศาสนาหรือว่าหลักพุทธธรรมเป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญยิ่งที่จะเป็นพลังผลักดันและขับเคลื่อนให้สังคมเกิดสันติสุขได้ สามารถแก้ปัญหาสังคมที่มีความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงได้ และคลี่คลายประเด็นปัญหาและผลกระทบจากความขัดแย้งทางสังคมตลอดจนเป็นมาตรการป้องกันการใช้ความรุนแรงแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งนั้นได้ การปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นเกิดขึ้นที่ใจส่งผลต่อการแสดงออกทางกาย วาจา ที่ตั้งงามถูกต้อง

อาจสรุปได้ว่าพระพุทธเจ้าในฐานะผู้ก่อตั้งพระพุทธศาสนา ทรงเห็นความเลื่อมล้ำและความไม่เสมอภาคอันเกิดจากโครงสร้างในระบบวรรณะ (ชนชั้น) ก่อให้เกิดความไม่สันติสุขในสังคมอินเดีย ดังนั้น พระองค์จึงเริ่มต้นเปลี่ยนมนุษย์โดยการเปลี่ยนความคิดให้ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) ทำให้มนุษย์เห็นมนุษย์โดยเท่าเทียม กล่าวคือไม่ว่าใครก็ตามล้วนสามารถเป็นคนดีและพัฒนาในความเป็นมนุษย์สมบูรณ์แบบได้ ดังนั้น โครงสร้างทางความคิดที่ถูกต้องจึงทำลายระบบวรรณะลงโดยสิ้นเชิง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติทางพระพุทธศาสนาอันเป็นการสร้างสันติสุขเบื้องต้นทางสังคม ต่อจากนั้นพระองค์ได้สร้างเครือข่ายความเป็นผู้เข้มแข็งทางจริยธรรมโดยองค์รวมด้วยการสร้างชุมชนสังฆะและกระตุ้นให้ผู้คนตื่นรู้ในวิถีแห่งสันติสุขภายใต้กรอบแห่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และกระตุ้นให้ผู้คนยึดมั่นอย่างเข้มแข็งในคุณค่าและเห็นภัยจากความไร้ศีลธรรมอันจะส่งผลกระทบต่อสันติสุขเป็นต้น

เช่นเดียวกันในการบริโภคทรัพยากรที่มีในสังคม พระองค์ก็ให้ชุมชนสังฆะโดยเฉพาะพระภิกษุบริโภคทรัพยากรเท่าที่มีและเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ซึ่งหากเปรียบเทียบในปัจจุบันจะทำให้เห็นว่าทรัพยากรมีอยู่จำนวนมากมาย น้ำมัน อาหาร เงินตรา เป็นต้น แต่การแบ่งปันและการบริหารทรัพยากรที่เหมาะสมกลับเป็นปัญหาทั่วโลก เนื่องจากเพราะความมั่งคั่งอยู่ภายใต้เงื้อมมือผู้มีความสามารถโดยเฉพาะกลุ่มคนโครงสร้างส่วนบนของสังคมซึ่งเป็นอยู่อย่างนี้ทั่วโลก ดังนั้น ปัญหาของการขาดแคลนทรัพยากร ปัญหาของการแบ่งปันทรัพยากรจึงกลายเป็นปัญหาหลักประการหนึ่งของสังคมโลก หลักการแบ่งปันที่เรียกว่า ทาน ในทางพระพุทธศาสนา จึงโดดเด่นและควรค่าในการปฏิบัติอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบันอันจะก่อให้เกิดสันติสุขในสังคมอย่างยั่งยืนได้

นอกจากนี้ประเด็นความเข้าใจร่วมเรื่องศาสนา เป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ดังที่กล่าวในตอนต้นว่า ศาสนาเป็นประเด็นอ้างความชอบธรรมในการก่อสงครามและความขัดแย้ง ประเด็นนี้น่าสนใจอย่างยิ่งจะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาเปิดกว้างและมองภาพหลากหลายมิติ กล่าวคือ ในการแผ่เมตตาซึ่งเป็นหน้าที่หนึ่งของชาวพุทธเราให้เห็นทัศนคติของพระพุทธศาสนาต่อมนุษย์คือ มนุษย์ไม่ว่าจะเป็นชาติพันธุ์ใด นับถือศาสนาใดพระพุทธศาสนาจะเปิดกว้างโดยการแผ่เมตตาว่า สัพเพ สัตตา ซึ่งแปลว่า สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงล้วนมีศัตรูอย่างเดียวกันคือ ความเจ็บ ความแก่และความตาย กล่าวภาพรวมคือ ความทุกข์ร่วมเหมือนกันทุกศาสนา ส่วนศาสนาที่มีพระเจ้าก็มีคติดคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ พระเจ้าเป็นผู้สถาปนาหรือกำหนดความแก่ เจ็บตาย ความตาย ไม่มีใครหนีพ้นวงจรนั้นได้ ล้วนแล้วแต่รังเกียจความทุกข์ กลัวความทุกข์เช่นกัน เพราะฉะนั้น หากเข้าใจในศาสนาอย่างถ่องแท้ก็จะไม่นำเอาศาสนามาเป็นเหตุอ้างในการทำลายล้างหรือขัดแย้งกันโดยสิ้นเชิง

บทสรุป

แนวทางการสร้างชุมชนสันติสุขชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง การสร้างสันติสุขที่มีลักษณะเป็นความสุขในชุมชนแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างมีความเรียบง่ายเรียบร้อย มีความสะดวกสบาย ผู้คนใจเย็นพึงพาอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกันหรืออยู่ร่วมกันโดยการต่างคนต่างทำหน้าที่ในความแตกต่างอย่างดีที่สุดโดยไม่เบียดเบียนกัน มีการระงับดับกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวายต่อกันในชุมชนในสังคม เกิดความสงบสุขจากการอยู่ร่วมกัน เป็นความสงบความสุขที่เกิดขึ้นได้โดยหลัก 2 ทาง คือ 1) ก่อเกิดความสุขภายใน คือ เป็นความสุขเป็นความสงบสันติ ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่ามีหรือไม่มีปัจจัยภายนอก เป็นความสุขในระดับจิตและปัญญาและ 2) ก่อเกิดความสุขภายนอก คือ เป็นความสุขของมนุษย์ที่เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตระหว่างมนุษย์ด้วยกันและปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมหรือวัตถุ เป็นเป้าหมายของชีวิตที่ให้ความหมายกันว่าเป็นสันติสุขของบุคคลและสังคม เพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวม เป็นประโยชน์เกื้อกูลกันแก่คนหมู่มากเป็นสันติสุขโดยโลกียสันติสุข คือ สุขที่เนื่องด้วยโลกียธรรม หมายถึง ความสุขอันเป็นวิสัยของโลก สุขที่อิงอาศัยกระแสโลก ความสุขจากการเสพพารมณีนี้อันต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดภาวะที่จิตใจ มีความปลอดโปร่ง ผ่องใส เจิดจ้า ไม่มีความมัวหมองวุ่นวาย หรือติดค้างกังวลใจใด ๆ มีความสะอาดสว่าง สงบ รวมเย็นเป็นสุขที่ยังเป็นโลกียะสุข เป็นความสุขที่เกี่ยวข้องกับภพและภูมิของมนุษย์และสัตว์ เป็นสุขที่ยังอยู่ในกระแสของโลกไม่ยั่งยืน และโลกุตตรสันติสุข คือ ความสุขที่อยู่เหนือวิถีชาวโลก หมายถึง ความสุขอันเป็นเรื่องภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติธรรมด้วยสติปัญญา เป็นความสงบสันติอันเกิดขึ้นภายในจิตใจ โดยแท้ที่จะนำไปสู่จุดสูงสุดคือความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงไม่เกี่ยวข้องด้วยภพและภูมิอีกแล้ว คือพระนิพพาน อันเป็นหลักธรรมมีแนวทางเป็นเป้าหมายสูงสุดทางพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าทรงเห็นความเหลื่อมล้ำทางสังคมภายใต้โครงสร้างระบบวรรณะ (ชนชั้น) พระองค์จึงเปลี่ยนโครงสร้างความคิดมนุษย์ให้เป็นแบบสัมมาทิฐิ ให้มนุษย์เห็นมนุษย์โดยเท่าเทียมกล่าวคือทุกคนล้วนสามารถเป็นคนดีและพัฒนาได้

พระพุทธศาสนาจึงได้ทำลายระบบวรรณะลงโดยสิ้นเชิงนับเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างสันติสุขทางสังคมอย่างแท้จริง อีกทั้งได้กระตุ้นให้ผู้คนยึดมั่นในความเป็นผู้เข้มแข็งทางจริยธรรมองค์รวมและตื่นรู้ในวิถีแห่งสันติสุขภายใต้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พระองค์ยกย่องให้ผู้ปฏิบัติตามสร้างความเข้มแข็งเชิงปัจเจกเป็นเบื้องต้น เช่น ให้ชุมชนสังฆะโดยเฉพาะพระภิกษุบริโกศทศพยากรเท่าที่มีและเท่าที่จำเป็นเท่านั้น กระตุ้นให้ผู้คนแบ่งปันทรัพยากรแก่ผู้ลำบากและนักบวช เป็นต้นที่เรียกว่า ทาน ให้เห็นอกเห็นใจผู้อื่นในความแตกต่างด้วยเมตตาพรหมวิหาร กล่าวคือ การอยู่ร่วมกันอย่างเมตตาด้วยใจเข้าใจในความเป็นมนุษย์ในฐานะที่ทุกคนล้วนมีศัตรูอย่างเดียวกันคือ ความเจ็บ ความแก่และความตาย และกระตุ้นสอนให้ผู้คนยึดมั่นอย่างเข้มแข็งในคุณค่าและเห็นภัยจากความไร้ศีลธรรมอันจะส่งผลกระทบต่อสันติสุขของสังคม

เอกสารอ้างอิง

- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2551). **พระพุทธเจ้ากับแผนการกู้อิสรภาพ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน.
- ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2524). **ปรัชญากรีก**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ เอส.เอ็ม.เอ็ม.
- นาวัน พิษณุวิศิษฎ์กุล. (2560). ปรัชญาหลังนวยุค : อะไรอย่างไร และทำไม. **วารสารปรัชญาปริทัศน์**, 22(1), 147-155.
- ป.บุญหลง สมบุญ. (2540). **พจนานุกรม มคอ-ไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักเรียน วัดปากน้ำ.
- ประทีป พิษทองกลาง, ญาดาวิมินทร์ พิษทองกลาง. (2562). สถิติสันติ: ปลุกต้นไม้แห่งสติเพื่อสันติภาพของโลก. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, 7(1), 266-277.
- ประเวศ วะสี. (2544). **เศรษฐกิจพอเพียงบนรากฐานวัฒนธรรมชาวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นคร.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2542). **แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา**.
กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2550). **แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา**.
กรุงเทพมหานคร : อักษรสัมพันธ์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2550). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์
ฉบับประมวลศัพท์**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2553). **แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา**.
กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวดย.

พระมหาปริดา ขนฺติโสภณ. (2559). **พุทธธรรม : พลังขับเคลื่อนสู่สังคมสันติสุข**.
สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี 2559.

พระไพศาล วิสาโล. (2545). **เส้นโค้งแห่งความสุข เล่ม 1 สดับทุกข์ยุคบริโภค
นิยม**. นนทบุรี : มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ. (2553). **วิมุตติมรรค**.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2544). **สัมมาทิฐิ**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบัน
บันลือธรรม.

มนูญ มุกข์ประดิษฐ์. (2553). **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระรา
ชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย**.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2525). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสยามรัฐ**.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525**.
กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์.

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถระ). (2536). **สัมมาทิฎฐิตามพระเถร
อธิบายของท่านสารีบุตรเถระ**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด
โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2524). **คู่มือวิจัยธรรม
วิจารณ์ส่วนปรมัตถปฏิบัติพาพระนิพนธ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เสถียรพงษ์ วรรณปก. (2541). **คิดเป็นทำเป็นตามแนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร :
อรุณการพิมพ์.